
Za čas nebude strop školného potřeba

Za čas nebude strop školného potřeba

LIDOVÉ NOVINY

15.6.2010, rubrika: Akademie, strana: 28, autor: RADKA KVAČKOVÁ

OSOBNOST Podle Petra Matějů se během pěti let školy i studenti naučí chovat natolik racionálně, že výše poplatků vyplyne sama

Koaliční jednání napovídají, že školné na veřejných vysokých školách, o němž se diskutuje už víc než deset let, se může stát skutečností. Sociolog Petr Matějů, který se dlouhodobě zabývá systémy vysokoškolského vzdělávání, hovoří o nutnosti takového kroku už dlouho.

LN Je známo, že jste již v roce 2001 předkládal v parlamentu zákon, který měl umožnit zavedení odloženého školného. Těší vás, že teď politici nacházejí odvahu školné zavést?

Nikdy jsem školné nepovažoval za alfu a omegu reformy českého vysokého školství. Vždy jsem ale tvrdil, že skutečně účinnou reformu, která by měla nastaveny vnitřní mechanismy dlouhodobé udržitelnosti, bez školného zřejmě uskutečnit nepůjde. Proto mě samozřejmě otevření tohoto tématu stranami budoucí vládní koalice těší. Co mě ale vůbec netěší, je způsob, jakým je toto téma prezentováno veřejnosti. Nikoli politici, ale média ze školného učinila centrální téma reformy vysokého školství. Když před dvěma týdny vládou prošel návrh ministryně Kopicové na zavedení finanční pomoci studentům, některá média tomu nevěnovala téměř žádnou pozornost. Přitom zavedení efektivního systému finanční pomoci studentům je s ohledem na hladinu nerovností v přístupu k vysokoškolskému vzdělání skutečně urgentní krok a současně jeden z předpokladů zavedení školného.

LN Co říkáte školnému nejvýš deset tisíc za semestr?

Rozhodně jsem pro to, aby v počáteční fázi zavádění školného byl nastaven rozumný strop. To jsme navrhovali už v Bílé knize terciárního vzdělávání. Strop umožní snadnější adaptaci na novou situaci jak na straně vysokých škol, tak na straně studentů, kteří si budou na školné muset pomalu zvykat. Pokud jde o konkrétní částku, neměla by být příliš vysoká. Na druhou stranu, příliš nízko nastavený strop by neumožnil diferenciaci mezi školami, která má hrát důležitou roli v prosazování konkurence mezi školami a racionalizaci poptávky po oborech vzdělání a jednotlivých vysokých školách. Navrhovaný strop deset tisíc za semestr mi přijde pro začátek vhodný. Dokonce odpovídá představám oněch 35 % studentů, kteří podle výzkumu se zavedením školného nemají problém. Ti by byli ochotni platit okolo 20 tisíc ročně. Ti, kteří se zavedením školného nesouhlasí, by nakonec byli ochotni platit okolo 13 tisíc ročně.

LN Říkáte „pro začátek“. Znamená to, že počítáte v budoucnu se zvyšováním?

Myslím, že tenhle strop by se měl udržet tak pět let. A pak možná nebude vůbec potřeba, protože všichni účastníci vzdělávání se naučí chovat dostatečně racionálně. LNMá v případě té současné částky smysl její odložení?

Odložené školné není věc částky, ale principu. Stejně jako Nicholas Barr, duchovní otec odloženého školného, se domnívám, že studenti, pokud nechtějí, nemusí platit nic; platit mají až úspěšní absolventi. Platit školné až z budoucích příjmů studenta výrazně osvobozuje ze závislosti na rodičích či vlastních výdělcích v době studia, přitom ale posiluje odpovědnost studentů. Pokud jde o vysoké školy, odložené školné - stejně jako přímé školné - dává šanci zvýšit

jejich příjmy, bude ale zvýhodňovat ty školy, které budou mít úspěšnější absolventy. Výsledným efektem bude větší konkurence mezi školami, což je jeden z předpokladů růstu kvality vzdělání. Nevýhodou odloženého školného je to, že školy dostanou své peníze později. To lze ale ošetřit poskytnutím určité zálohy na část školného z veřejných rozpočtů. Šlo by vlastně o půjčku státu vysokým školám, takže zátěž státního rozpočtu by byla jen dočasná.

LN Nebylo by tedy nejlepší umožnit jak okamžité placení, tak odložené?

To považují za samozřejmost. Stejně jako v Austrálii nebo ve Velké Británii by mělo být možné školné uhradit přímo nebo jeho odloženou část kdykoli splatit najednou. Není možné studenty nutit brát si půjčku, byť velmi nízce úročenou, pokud na úhradu školného mají. Kdyby například bylo zavedeno spoření na vzdělání s nějakou formou státní podpory, použití úspor z tohoto spoření na úhradu školného by opravňovalo k přiznání této podpory. Je otázkou, zda okamžitou platbu nějak zvýhodnit. V Austrálii je přímá platba zvýhodněna slevou na školném. Myslím, že bychom o podobné věci měli taky uvažovat.

LN Pokud vím, tak právě v Austrálii, která přišla s odloženým školným snad první, mají se splácením trochu problémy. Absolventi například odjíždějí pracovat do ciziny a tím se splácení vyhnou. Nezapomínejme, že Austrálie je zemí s největší mobilitou studentů, takže tento jev se zde může projevat více než v jiných zemích. Mobilita studentů v Evropě je mnohem menší. Důležité je, že odchod absolventa vysoké školy do jiné evropské země jej nezbavuje daňové povinnosti vůči vlastní zemi. Odložené školné by mělo být spláceno formou daňové povinnosti. Nejen Česká republika, ale všechny státy EU mají samozřejmě zájem na řádném plnění splátkové povinnosti, která se svým charakterem podobá dani. Proto Evropská komise už v únoru 2009 předložila dva návrhy směrnic zlepšujících vzájemnou pomoc a informovanost při vymáhání pohledávek z daní. Pokud by tedy odložené školné bylo spláceno prostřednictvím daňového systému, jak bylo navrženo v Bílé knize, prostor pro úniky by byl skutečně minimální i při mnohem větší mezinárodní mobilitě.

LN Kde se ve světě školné platí? A jak vysoké?

Na tuto otázku se neodpovídá snadno, protože není jednotné měřítko. Pokud se opřeme o propočty, které udělalo OECD, školné v amerických dolarech přepočtených na paritu kupní síly bylo nejvyšší v USA a v Chile, kde se pohybuje okolo 5000 přepočtených dolarů za rok, následuje Austrálie, Japonsko a Korea se 4000 dolarů, dále Izrael a Nový Zéland s 3000, téměř 2000 se platí ve Velké Británii a zhruba 1500 přepočtených dolarů v Nizozemsku, okolo tisíce dolarů ve Španělsku. Německo v jednotlivých spolkových zemích postupně zavádí spíše symbolické školné. Zajímavým případem je Francie, kde je sice na státních vysokých školách pouze symbolické školné, povolené vládou (do 200 eur), nicméně univerzity ve snaze zvýšit rozpočty účtují pod různými „tituly“ (například jako zápisné) poměrně velké částky. Zvláštní kapitolou jsou elitní graduační školy (tzv. grandes écoles), kde se platí školné dosahující až 15 tisíc eur za rok. Pokud jde o země OECD, žádné školné se neplatí jen v České republice, Dánsku, Finsku, Irsku, Norsku, Polsku, Švédsku a na Islandu. Zavedeno a zrušeno bylo v Rakousku. V Maďarsku sice oficiálně školné zavedeno nebylo, ale díky tzv. duálnímu systému, který umožňuje školám přijímat studenty nad kvótu stanovenou státem, pokud zaplatí školné, dnes téměř 60 procent maďarských studentů platí školné.

LN Existuje souvislost mezi školným a kvalitou škol?

Rozhodně není přímá. Předpokládá se ale, že školné, pokud je dobře nastaveno, zvyšuje konkurenci mezi vysokými školami a nepochybně vede studenty k větší odpovědnosti, což ve výsledku pozitivně působí na kvalitu vzdělání.

LN Měl by se o školné krátit příspěvek státu školám?

Školné musí být příjmem školy a škola musí mít možnost zacházet s ním dle vlastního uvážení. Zavedení školného rozhodně nesmí být důvodem ke snižování veřejných výdajů na vysoké školství.

PROFIL Petr Matějů (*1950)

Vystudoval teorii kultury a sociologii na FFUK. Působil v Ústavu pro filozofii a sociologii ČSAV, absolvoval stáž na University of Wisconsin v USA. Učil sociologii na domácích i zahraničních univerzitách. V letech 1998-2002 byl poslancem Parlamentu ČR, kde vedl Podvýbor pro vědu a vysoké školy. V poslední době byl členem expertního týmu projektu „Reforma terciárního vzdělávání“ MŠMT. V současné době působí v Sociologickém ústavu AV ČR.

ŠKOLNÉ VE SVĚTĚ Přibližné roční částky v dolarech přepočtených na paritu kupní síly: * USA, Chile - okolo 5000 * Austrálie, Japonsko, Korea -4000 * Izrael, Nový Zéland - 3000 * Velká Británie - 2000 * Nizozemsko - 1500 * Španělsko - 1000 * Německo - jen symbolické školné * Rakousko - školné zavedeno a zase zrušeno Zdroj: OECD, Petr Matějů